

Mariusz Charkiewicz¹

Plan spłaty w postępowaniu upadłościowym, a obowiązek zapłaty powstałych zobowiązań, w tym orzeczonego przez sąd w postępowaniu karnym skarbowym obowiązku wyrównania uszczuplonej należności publicznoprawnej

Streszczenie

Autor porusza tematykę przesłanek oraz przebiegu postępowania upadłościowego. Omówione zostają rodzaje zobowiązań niepodlegających umorzeniu w tym w szczególności zobowiązanie do naprawienia szkody wynikającej z przestępstwa lub wykroczenia stwierdzonego prawomocnym orzeczeniem.

Słowa kluczowe

Prawo upadłościowe, plan spłaty, obowiązek wyrównania uszczuplonej należności publicznoprawnej, prawo karne skarbowe, amnestia finansowa.

1. Wstęp

Według danych Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczej, każdego roku coraz więcej osób decyduje się na ogłoszenie upadłości konsumenckiej. Proces upadłościowy postrzegany jest jako szansa na nowy start finansowy i rozwiązanie problemów z zadłużeniem. Od momentu wprowadzenia zmian przez ustawodawcę w 2020 r. konsument nie musi już udowadniać, że nie jest winny swojej niewypłacalności. Dokonując analizy danych z Centralnego Ośrodka Informacji Gospodarczej dostrzec można tendencję wzrostową ogłaszania upadłości konsumenckiej –

¹ Dr Mariusz Charkiewicz, adwokat, nauczyciel akademicki Rzeszowskiej Szkoły Wyższej i wykładowca Akademii Nauk Stosowanych w Elblągu, ORCID:0000-0001-9363-988X.

przed wprowadzoną zmianą w przepisach liczba ogłoszonych upadłości konsumenckich w 2019 roku nie przekraczała 8000. Dla porównania, w roku 2023 ogłoszono już 21 000 upadłości konsumenckich².

2. Postępowania upadłościowe – przesłanki prowadzenia oraz przebieg postępowania

Celem postępowania upadłościowego jest przede wszystkim zabezpieczenie majątku dłużnika, czyli jego oddłużenie, a także spłata powstałych długów poprzez ustalenie planu spłaty wierzycieli. Postępowanie upadłościowe prowadzi się, gdy osoba fizyczna lub spółka popada w stan niewypłacalności. Jest to główna przesłanka ogłoszenia upadłości. Zgodnie z art. 11 Ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r., poz. 794)³, niewypłacalność polega na niemożności uregulowania wymagalnych zobowiązań pieniężnych, przy jednoczesnym domniemaniu, że dłużnik utracił zdolność do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych, jeżeli opóźnienie w wykonaniu zobowiązań pieniężnych przekracza trzy miesiące, a także, gdy zobowiązania przekraczają wartość majątku dłużnika, a stan taki utrzymuje się przez okres przekraczający 24 miesiące.

Zakres podmiotowy ustawy Prawo upadłościowe, zgodnie z art. 5 PrUpad. obejmuje: przedsiębiorców w rozumieniu ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 2023 r., poz. 1610, 1615, 1890 i 1933), jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, proste spółki akcyjne, spółki akcyjne nieprowadzące działalności gospodarczej; wspólników osobowych spółek handlowych, ponoszących odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem, wspólników spółki partnerskiej. Ponadto, ustawodawca wskazuje, że niedopuszczalne jest ogłoszenie upadłości Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego, publicznych samodzielnych zakładów opieki zdrowotnej, instytucji i osób prawnych utworzonych w drodze ustawy, chyba że ustawa ta stanowi inaczej, oraz utworzonych w wykonaniu obowiązku nałożonego ustawą, osób fizycznych prowadzących gospodarstwo rolne, które nie prowadzą innej dzia-

² https://www.coig.com.pl/2023-upadlosc-konsumencka_marzec.php, dostęp 12 grudnia 2024 r.

³ Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r., poz. 794), dalej jako PrUpad.

łałości gospodarczej lub zawodowej, uczelni, funduszy inwestycyjnych⁴. Postępowanie upadłościowe można podzielić na dwa etapy: postępowanie w sprawie ogłoszenia upadłości i właściwe postępowanie upadłościowe. Etap pierwszy rozpoczyna się od złożenia wniosku upadłościowego. Wniosek o ogłoszenie upadłości zgodnie z art. 20 PrUpad. może zgłosić dłużnik lub każdy z jego wierzycieli osobistych, a także: każdy ze współników odpowiadających bez ograniczenia za zobowiązania spółki (w stosunku do spółki jawnej, spółki partnerskiej, spółki komandytowej oraz spółki komandytowo-akcyjnej), każdy, kto na podstawie ustawy, umowy spółki lub statutu ma prawo do prowadzenia spraw dłużnika i do jego reprezentowania, samodzielnie lub łącznie z innymi osobami (w stosunku do osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej, którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną), organ założycielski (w stosunku do przedsiębiorstwa), pełnomocnik Rządu, państwowej osoby prawnej, organu lub innej jednostki uprawnionej do wykonywania praw z akcji lub udziałów należących do Skarbu Państwa (w stosunku do jednoosobowej spółki Skarbu Państwa), każdy z likwidatorów (w stosunku do osoby prawnej, spółki jawnej, spółki partnerskiej oraz spółki komandytowej i komandytowo-akcyjnej, będących w stanie likwidacji), kurator (w stosunku do osoby prawnej wpisanej do Krajowego Rejestru Sądowego), organ udzielający pomocy (w stosunku do dłużnika, któremu została udzielona pomoc publiczna o wartości przekraczającej 100 000 euro), zarządca (w stosunku do dłużnika, wobec którego prowadzona jest egzekucja przez zarząd przymusowy), spółka dominująca (w stosunku do spółki zależnej uczestniczącej w grupie spółek)⁵. Etap pierwszy kończy się w momencie rozpoznania przez sąd złożonego wniosku. Można więc stwierdzić, że etap pierwszy stanowi weryfikację przesłanek umożliwiających ogłoszenie upadłości danego podmiotu, która w szczególności polega na rozpoznaniu, czy wniosek o ogłoszenie upadłości został złożony przez uprawniony do tego podmiot, czy dłużnik posiada zdolność upadłościową, czy występuje stan niewypłacalności. Do czasu rozpoznania wniosku, sąd może zabezpieczyć majątek dłużnika poprzez ustanowienie zarządu przymusowego, ustanowienie tymczasowego nadzorca sądowego, uchylenie zajęć na rachunkach bankowych dłużnika lub zawieszenie postępowań egzeku-

⁴ M. Mrówczyński, 5.4.1.2. Pojęcie wierzyciela na gruncie obecnie obowiązującego Prawa upadłościowego, (w:) Uczestnicy postępowania upadłościowego, Warszawa 2019.

⁵ P. Gil, 1.4. Charakter prawa zaskarżania czynności prawnej upadłego dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli upadłościowych, (w:) Zaskarżenie przed sądem czynności upadłego dokonanych z pokrzywdzeniem wierzycieli masy upadłości, Warszawa 2016.

cyjnych. Rozpoznanie wniosku o ogłoszenie upadłości może zostać dokonane na trzy sposoby (odrzućenie, oddalenie, uwzględnienie). Sąd oddali wniosek, jeśli dłużnik wykaże, że wierzytelność ma w całości charakter sporny, a spór zaistniał między stronami jeszcze przed złożeniem wniosku, jak również w sytuacji, gdy majątek dłużnika nie wystarczy nawet na pokrycie kosztów postępowania⁶. Z kolei, w przypadku uwzględnienia wniosku, sąd ogłasza upadłość postanowieniem, wzywa wierzycieli do zgłoszenia wierzytelności w terminie 30 dni oraz osoby, którym przysługują prawa i roszczenia ciężące na nieruchomości upadłego. Ponadto, sąd wyznacza sędziego-komisarza, jego zastępcę oraz syndyka. Data wydania postanowienia o ogłoszeniu upadłości jest jednocześnie datą upadłości. Rozpoznawanie wniosku o ogłoszenie upadłości powinno zakończyć się w ciągu dwóch miesięcy od jego złożenia. Zgodnie z art. 18 PrUpad. sprawy o ogłoszenie upadłości rozpoznaje sąd upadłościowy w składzie trzech sędziów zawodowych, przy czym sądem upadłościowym jest sąd rejonowy (sąd gospodarczy). Drugim etapem postępowania upadłościowego jest postępowanie upadłościowe właściwe. Do głównych elementów składających się na drugi etap należą: zgłaszanie wierzytelności przez uprawnionych wobec dłużnika, opracowanie listy wierzytelności przez syndyka, ustalenie składu masy upadłości, likwidacja masy upadłości, podział funduszy masy pomiędzy wierzycieli, zakończenie postępowania upadłościowego. Zgłoszenie wierzytelności jest czynnością wykonywaną przez wierzycieli polegającą na zgłoszeniu syndykowi swojej wierzytelności jako wierzyciela osobistego upadłego. Zgłoszenie to odbywa się za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe. Zgodnie z art. 236 ust. 2 PrUpad., uprawnienie do zgłoszenia wierzytelności przysługuje wierzycielowi ponadto, gdy jego wierzytelność była zabezpieczona hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym, hipoteką morską lub przez inny wpis w księdze wieczystej lub w rejestrze okrętowym. Jeżeli wierzyciel nie zgłosi tych wierzytelności, będą one umieszczone na liście wierzytelności z urzędu⁷. Opracowanie listy wierzytelności dokonywane jest przez syndyka niezwłocznie po upływie terminu do zgłoszenia wierzytelności

⁶ K. Michałak, (w:) *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych*, LEX/el. 2009, art. 1.

⁷ Przepis ust. 2 stosuje się odpowiednio do wierzytelności zabezpieczonych hipoteką, zastawem lub zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym, hipoteką morską na rzeczach wchodzących w skład masy upadłości, jeżeli upadły nie jest dłużnikiem osobistym, a wierzyciel chce w postępowaniu upadłościowym dochodzić swoich roszczeń z przedmiotu zabezpieczenia (art. 236 ust. 3 PrUpad.).

i sprawdzeniu zgłoszonych wierzytelności, nie później niż w terminie dwóch miesięcy od upływu okresu przewidzianego do zgłaszania wierzytelności. Następnie lista przekazana jest sędziemu–komisarzowi. Kolejno, w ciągu dwóch tygodni od obwieszczenia, wierzyciel może złożyć do sędziego–komisarza sprzeciw co do uznania wierzytelności jedynie w części lub co do odmowy uznania wierzytelności. Sprzeciw ten może opierać się wyłącznie na twierdzeniach i zarzutach wskazanych w zgłoszeniu wierzytelności. Pozostałe twierdzenia i zarzuty mogą być zgłoszone tylko wtedy, gdy wierzyciel wykaże, że ich wcześniejsze zgłoszenie było niemożliwe albo że potrzeba ich wskazania wynikła później⁸. Z dniem ogłoszenia upadłości (data wydania postanowienia o ogłoszeniu upadłości) majątek upadłego staje się masą upadłości, która służy zaspokojeniu wierzycieli upadłego. Należy jednakże pamiętać, że nie wszystkie składniki mienia upadłego wchodzi w skład masy upadłości⁹. W celu ustalenia, które składniki majątkowe wchodzi w skład masy upadłości syndyk sporządza spis inwentarza i spis należności. Celem dokonania spisu inwentarza jest ustalenie całościowego składu majątku upadłego, zarówno objętych, jak i nieobjętych przez syndyka. Po ogłoszeniu upadłości syndyk przystępuje do sporządzenia planu likwidacyjnego. Składa on wówczas sędziemu–komisarzowi spis inwentarza wraz z planem likwidacyjnym w terminie trzydziestu dni od dnia ogłoszenia upadłości. Plan likwidacyjny określa proponowane sposoby sprzedaży składników majątku upadłego, w szczególności sprzedaży przedsiębiorstwa, termin sprzedaży, preliminarz wydatków oraz ekonomiczne uzasadnienie dalszego prowadzenia działalności gospodarczej. Likwidacji masy upadłości dokonuje się poprzez sprzedaż majątku upadłego, albo przez ściągnięcie wierzytelności od dłużników upadłego i wykonanie innych jego praw majątkowych. Jeżeli chodzi o podział funduszy, dokonuje się go jednorazowo albo kilkakrotnie (w miarę likwidacji masy upadłości po zatwierdzeniu przez sędziego–komisarza listy wierzytelności w całości lub części). Wierzyciele podzieleni są na kategorie – przy czym do zaspokojenia wierzycieli dalszych kategorii dochodzi dopiero po całkowitym zaspokojeniu wierzycieli z wyższych kategorii. Sąd po wykonaniu ostatecznego planu podziału, stwierdza zakończenie postępowania upadłościowego. Możliwe jest także stwierdzenie zakończenia postępowania, gdy w toku postępowania wszyscy wierzyciele zostali zaspokojeni. Sąd może także umorzyć postępowanie, np.

⁸ A. J. Witosz, (w:) H. Buk, D. Chrapoński, W. Gewald, W. Klyta, A. Malmuk-Cieplak, M. Mozdzeń, A. Torbus, A. J. Witosz, *Prawo upadłościowe*. Komentarz, wyd. II, Warszawa 2021, art. 1.

⁹ Zob. w szczególności art. 63 PrUpad.

gdy majątek pozostały po wyłączeniu z niego przedmiotów majątkowych dłużnika obciążonych hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym lub hipoteką morską nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania lub gdy wszyscy wierzyciele, którzy zgłosili swoje wierzytelności, żądają umorzenia postępowania, a upadły wyraził na to zgodę. Jeśli upadłym była osoba fizyczna – odzyskuje ona w pełni swobodne rozporządzanie majątkiem, którego nie rozdzielono między wierzycieli. Jeśli upadłością objęto majątek osoby prawnej lub innej jednostki organizacyjnej – podmiot ten może utracić swój byt prawny.

3. Plan spłaty w postępowaniu upadłościowym

Plan spłaty jest jednym z ważniejszych dokumentów opracowywanych w ramach postępowania upadłościowego. Odnosi się on do konsumenta, a także przedsiębiorcy prowadzącego jednoosobową działalność gospodarczą. Plan spłaty wierzycieli następuje po zakończeniu działań syndyka, wykonaniu ostatecznego planu podziału środków uzyskanych w wyniku spieniężenia majątku upadłego i po zatwierdzeniu listy wierzytelności. Plan spłaty, w tym m.in. jego czas trwania i miesięczną kwotę wpłat ustalany jest przez sąd. Zgodnie z art. 370a PrUpad., w przypadku stwierdzenia, że upadły doprowadził do swojej niewypłacalności lub istotnie zwiększył jej stopień umyślnie lub wskutek rażącego niedbalstwa, plan spłaty wierzycieli nie może być ustalony na okres krótszy niż 36 miesięcy ani dłuższy niż 84 miesiące. Plan spłaty stanowi rodzaj harmonogramu spłat poszczególnych wierzycieli oraz dotyczy kolejności ich zaspokajania. Wykonanie planu spłaty wierzycieli najczęściej prowadzi do umorzenia niespłaconych zobowiązań dłużnika, a więc co za tym idzie – pełnego oddłużenia takiego podmiotu. Należy jednocześnie podkreślić, że sąd nie jest związany stanowiskiem upadłego oraz wierzycieli co do treści planu spłaty wierzycieli. Ustalając plan spłaty wierzycieli, sąd bierze przede wszystkim pod uwagę możliwości zarobkowe upadłego, konieczność utrzymania upadłego i osób pozostających na jego utrzymaniu oraz ich potrzeby mieszkaniowe, wysokość niezaspokojonych wierzytelności oraz stopień zaspokojenia wierzytelności w postępowaniu upadłościowym. W postanowieniu o ustaleniu planu spłaty wierzycieli, sąd dodatkowo wskazuje, jaka część zobowiązań upadłego powstałych przed dniem ogłoszenia upadłości zostanie umorzona po wykonaniu planu spłaty wierzycieli. Zgodnie z art. 370e PrUpad., w przypadku niewykonania przez upadłego obowiązków ustalonych w planie spłaty wierzycieli sąd z urzędu albo na wniosek wierzyciela uchyla plan spłaty wierzycieli

po wysłuchaniu upadłego i wierzycieli objętych planem spłaty, chyba że uchybienie obowiązkom jest nieznaczne lub umorzenie pozostałej części zobowiązań upadłego jest uzasadnione względami słuszności lub względami humanitarnymi. Na postanowienie sądu przysługuje zażalenie. W niektórych sytuacjach, jeśli osobista sytuacja upadłego w oczywisty sposób wskazuje, że nie byłby on zdolny do dokonania jakichkolwiek spłat w ramach planu spłaty wierzycieli, sąd może orzec o umorzeniu zobowiązań upadłego bez ustalania planu spłaty¹⁰. Poza powyższym, istnieje również możliwość warunkowego umorzenia zobowiązania dłużnika przez sąd, także bez określania planu spłaty. Następuje to w momencie, gdy niezdolność upadłego do realizacji płatności w ramach planu spłaty nie ma charakteru trwałego. Jednakże, do definitywnego umorzenia zobowiązań dojdzie wówczas, gdy w ciągu pięciu lat od uprawomocnienia się stosownego postanowienia sądu upadły ani żaden z jego wierzycieli nie złoży wniosku o ustalenie planu spłaty. Niemniej jednak, zgodnie z art. 369 ust.2d PrUpad., upadły dłużnik, zobowiązany jest do składania do sądu rocznego sprawozdania, w którym wykazuje osiągnięte przychody oraz nabyte składniki majątkowe o wartości przekraczającej przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw bez wypłat nagród z zysku za ostatni kwartał okresu sprawozdawczego, ogłoszone przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, jak również swoje możliwości zarobkowe, wydatki potrzebne na swoje utrzymanie i osób pozostających na jego utrzymaniu, w tym potrzeby mieszkaniowe. Do sprawozdania upadły dołącza kopię złożonego rocznego zeznania podatkowego.

4. Plan spłaty a upadłość konsumencka

Prawo upadłościowe reguluje również postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej

¹⁰ Dopuszczalność umorzenia całości lub części zobowiązań upadłego reguluje art. 369 PrUpad. Zgodnie z art. 369 ust. 1 Prawa upadłościowego dłużnik w ciągu 30 dni od dnia obwieszczenia postanowienia o zakończeniu postępowania upadłościowego może skorzystać z prawa do złożenia wniosku o ustalenie planu spłaty wierzycieli oraz umorzenie pozostałej części zobowiązań. W związku z tym upadły, któremu nie udało się w toku postępowania upadłościowego zaspokoić wszystkich należności, zyskuje możliwość całkowitego oddłużenia. Ustawodawca dopuścił także sytuację, w której dłużnik może także wnioskować o umorzenie zobowiązań bez ustalania planu spłaty wierzycieli. Jednak taki wniosek jest możliwy tylko, gdy osobista sytuacja upadłego w oczywisty sposób wskazuje, że jest on trwale niezdolny do dokonywania jakichkolwiek spłat w ramach planu spłaty wierzycieli.

(upadłość konsumencka)¹¹. Materia ta uregulowana jest w tytule V Prawa Upadłościowego – art. 491¹ i następane. W znacznej mierze postępowanie to podobne jest do opisanego wyżej postępowania upadłościowego dotyczącego podmiotów prowadzących działalność gospodarczą¹². Sprawy o ogłoszenie upadłości objęte przepisami tytułu V rozpoznaje sąd upadłościowy w składzie jednego sędziego zawodowego.

Sąd, uwzględniając wniosek o ogłoszenie upadłości, wydaje postanowienie, w którym m.in. wyznacza syndyka, wzywa wierzycieli upadłego do zgłoszenia wierzytelności syndykowi za pośrednictwem systemu teleinformatycznego; wzywa osoby, którym przysługują prawa oraz prawa i roszczenia osobiste ciążące na nieruchomości należącej do upadłego, jeżeli nie zostały ujawnione przez wpis w księdze wieczystej, do ich zgłaszania syndykowi za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe w terminie trzydziestu dni od dnia obwieszczenia postanowienia o ogłoszeniu upadłości w Rejestrze pod rygorem utraty prawa powoływania się na nie w postępowaniu upadłościowym.

W postępowaniu o ogłoszenie upadłości konsumenckiej projekt planu spłaty wierzycieli przygotowuje syndyk, który składa go w sądzie upadłościowym (wcześniej przedstawiając projekt planu spłaty dłużnikowi i wierzycielom) po upływie terminu do zgłaszania wierzytelności oraz po przeprowadzeniu likwidacji masy upadłości. Projekt planu spłaty wierzycieli nie może zostać złożony wcześniej, niż po upływie 30 dni od obwieszczenia otwarcia upadłości konsumenckiej. Plan spłaty wierzycieli uprawomocni się, jeżeli nie został zaskarżony. W okresie wykonywania planu spłaty wierzycieli upadły nie może dokonywać czynności prawnych, dotyczących jego majątku, które mogłyby pogorszyć jego zdolność do wykonania planu spłaty wierzycieli.

Po zakończeniu realizacji planu spłaty przez upadłego powinien on złożyć do sądu wnioski o stwierdzenie wykonania planu spłaty wierzycieli. W sytuacji braku wątpliwości w przedmiocie merytorycznych i formalnych aspektów wniosku, sąd wyda postanowienie o stwierdzeniu wykonania planu spłaty wierzycieli i umorzeniu zobowiązań upadłego powstałych przed dniem ogłoszenia upadłości, które nie zostały spłacone w ramach planu spłaty i środków uzyskanych ze sprzedaży majątku upadłego. Wydanie postanowienia kończy postępowanie upadłościowe.

¹¹ J. Sawiłow, 2. Pozycja prawna konsumenta a podmiotowy zakres ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze, (w:) B. G n e l a (red.), Ochrona konsumenta usług finansowych. Wybrane zagadnienia prawne, Kraków–Warszawa 2007.

¹² A. W i t o s z, Część I Założenia legislacyjne, (w:) A. W i t o s z, R. A d a m u s, A. J. W i t o s z, Upadłość konsumencka. Komentarz praktyczny, Warszawa 2009.

Oczywiście, istnieją również inne możliwości co do samego przebiegu konsumenckiego postępowania upadłościowego, jak również jego zakończenia. Sąd może wydać postanowienie o odmowie ustalenia planu spłaty wierzycieli albo umorzenia zobowiązań upadłego bez ustalenia planu spłaty wierzycieli lub warunkowego umorzenia zobowiązań upadłego bez ustalenia planu spłaty wierzycieli, jeżeli upadły doprowadził do swojej niewypłacalności lub istotnie zwiększył jej stopień w sposób celowy, w szczególności przez trwonienie części składowych majątku oraz celowe nieregulowanie wymagalnych zobowiązań, w okresie dziesięciu lat przed dniem zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości w stosunku do upadłego prowadzono postępowanie upadłościowe, w którym umorzono całość lub część jego zobowiązań. Ponadto, istnieje możliwość umorzenia zobowiązania upadłego bez ustalenia planu spłaty (w sytuacji, gdy osobista sytuacja upadłego wykazuje w sposób oczywisty jego trwałą niezdolność do dokonywania jakichkolwiek spłat).

5. Upadłość a zaległe zobowiązania finansowe

Z powyższych rozważań należy wysnuć wniosek, że znaczna część zobowiązań finansowych po zakończonym postępowaniu upadłościowym ulega umorzeniu. Przede wszystkim, należą do nich zobowiązania powstałe przed ogłoszeniem upadłości i takie, które nie zostały uregulowane w wyniku wykonania planu spłaty wierzycieli. Na marginesie należy wskazać, że osoba fizyczna na skutek ogłoszenia upadłości może doprowadzić do umorzenia kredytów i pożyczek, składek zdrowotnych oraz z tytułu ubezpieczeń społecznych, nieregulowanych podatków, do których należą podatek VAT, dochodowy, od nieruchomości, PCC i od środków transportu¹³. Poza tym umorzone zostają nieopłacone rachunki mieszkaniowe, a także zobowiązania, które nie zostały ujawnione przez upadłego w sposób nieumyślny, które powstały przed dniem ogłoszenia upadłości. W sytuacji, gdy zobowiązania upadłego zostaną umorzone bez ustalania planu spłaty wierzycieli, umorzone zostają także koszty postępowania upadłościowego¹⁴. Pomimo powyższego, istnieją zobowiązania, których nie można umorzyć nawet wskutek ogłoszenia upadłości. Zgodnie z art. 491²¹ ust. 2 PrUpad., nie podlegają umorzeniu zobowiązania o charakterze alimentacyjnym, zobowiązania wynikające z rent z tytu-

¹³ T. Krywan, Postępowanie upadłościowe a podatek od towarów i usług, ABC.

¹⁴ Zob. więcej Postanowienie SN z 24 stycznia 2024 r., sygn. II CSKP 2253/22, LEX nr 3658256.

tu odszkodowania za wywołanie choroby, niezdolności do pracy, kalectwa lub śmierci, zobowiązania do zapłaty orzeczonych przez sąd kar grzywny, a także do wykonania obowiązku naprawienia szkody oraz zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, zobowiązania do zapłaty nawiązki lub świadczenia pieniężnego orzeczonych przez sąd jako środek karny lub środek związany z poddaniem sprawcy próbie, zobowiązania do naprawienia szkody wynikającej z przestępstwa lub wykroczenia stwierdzonego prawomocnym orzeczeniem oraz zobowiązania, których upadły umyślnie nie ujawnił, jeżeli wierzyciel nie brał udziału w postępowaniu. Powyższe oznacza, że upadły, rozważając wysokość możliwej do spłaty raty, którą będzie mógł płacić na rzecz wierzycieli, wiedząc równocześnie, że posiada zobowiązania wymienione powyżej, musi uwzględnić ryzyko prowadzenia egzekucji z tego tytułu i obliczyć odpowiednio konieczne do poniesienia koszty utrzymania oraz raty planu spłaty – w taki sposób, aby jego wykonywanie nie było zagrożone¹⁵. Odnosnie zobowiązań alimentacyjnych, należy wskazać, że w znacznej części przypadków związane są one z zaspokajaniem podstawowych potrzeb osób małoletnich. Co więcej, mają one charakter świadczeń okresowych. Zobowiązania te nie mogą być przeniesione *mortis causa*, ani za życia. Ze względu na swój osobisty charakter, zobowiązania alimentacyjne nie są umarzone w wyniku wykonania planu spłaty. Obowiązek alimentacyjny nadal ciąży na dłużniku. Biorąc pod uwagę fakt, że do planu spłaty wierzycieli należy stosować odpowiednio przepisy art. 343 i 344 PrUpad. (art. 491¹⁵ ust. 7 PrUpad.), w pierwszej kolejności w ramach podziału zgromadzonych funduszy należy uwzględnić zobowiązania alimentacyjne za czas po ogłoszeniu upadłości, które nie zostały zaspokojone w trybie art. 343 ust. 2 PrUpad., lecz z zachowanym limitem określonym w tym przepisie. Dopiero po pełnym zaspokojeniu tych należności (i ewentualnie innych zobowiązań masy upadłości) możliwy jest podział zgromadzonych środków między pozostałych wierzycieli¹⁶. Zobowiązania wynikające z rent z tytułu odszkodowania za wywołanie choroby, niezdolności do pracy, kalectwa lub śmierci wiążą się z wyrządzeniem szkody na osobie. Zobowiązanie te ma za zadanie wynagrodzić poszkodowanemu doznany uszczerbek. Jak wskazuje Prawo upadłościowe, umorzeniu nie podlegają jednakże wszystkie zobowiązania o charakterze odszkodowawczym, ale tylko te dotyczące szkody na osobie (renty– świadczenia okresowe bez terminu

¹⁵ A. Machowska, 11.3 października Zakres planu spłaty i jego wiążący charakter, (w:) *Upadłość konsumencka*, Warszawa 2020.

¹⁶ C. Zalewski, Zobowiązania alimentacyjne w postępowaniu upadłościowym – wybrane zagadnienia, *Dor. Restr.* 2021, nr 3, s. 35–39.

końcowego)¹⁷. Zobowiązania do zapłaty orzeczonych przez sąd kar grzywny, a także do wykonania obowiązku naprawienia szkody oraz zadośćuczynienia za doznaną krzywdę powiązane są z popełnieniem czynu zabronionego, a dokładniej mówiąc z sankcjami karnymi. Pierwsza część – grzywna – jest to osobista dolegliwość przestępcy, o charakterze represyjnym, opisana w kodeksie karnym. Natomiast obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia należy do środków kompensacyjnych. Umorzenie kary grzywny powodowałoby uniknięcie represji przez przestępcę, natomiast umorzenie zobowiązania do naprawienia szkody i zadośćuczynienia, powodowałoby pogorszenie interesów pokrzywdzonego. Porównanie funkcji i celów postępowania upadłościowego z funkcjami kary pieniężnej prowadzi do wniosków dotyczących egzekwowania kary grzywny w sytuacji, gdy wobec sprawcy prowadzone jest lub było postępowanie upadłościowe. Celem kary grzywny jest wyrządzenie szkody ekonomicznej osobie skazanej, a nie jego wierzycielom. W sytuacji traktowania wyżej wskazanego „roszczenia” Skarbu Państwa na tym samym poziomie co roszczenia pozostałych wierzycieli, zaspokojenie tych drugich może zostać naruszone z powodu niesłusznego przerwania na nich ciężaru ekonomicznego spowodowanego karą grzywny. W związku z tym, odpowiedzialność wynikająca z kary grzywny jest zaspokajana dopiero w podporządkowanej kategorii trzeciej, po pełnym zaspokojeniu wyższych kategorii, w tym podstawowej kategorii drugiej (art. 342 ust. 1 pkt 3 w zw. z art. 344 PrUpad.) W doktrynie wskazuje się, że możliwość wyrządzenia dolegliwości sprawcy w sposób bezpośredni, powraca po zakończeniu postępowania upadłościowego, a więc już na etapie wykonywania planu spłaty wierzycieli i umorzenia niezaspokojonych zobowiązań upadłego. Uwzględnione zostało to przez ustawodawcę, z wyłączeniem wierzytelności z kary grzywny z zakresu umorzenia zobowiązań upadłego (art. 491²¹ ust. 2 PrUpad.) Takie rozwiązanie ma wykluczyć możliwość wykorzystania upadłości konsumenckiej w roli narzędzia pozwalającego na uniknięcie odpowiedzialności za popełnione przez upadłego przestępstwa lub wykroczenia¹⁸. Z powyższego wynika więc, że na dłużniku ciążyć będzie również obowiązek wyrównania uszczuplonej należności publicznoprawnej orzeczonej wobec niego w postępowaniu karnym skarbowym. Kolejne zobowiązania nieulegające umorzeniu wymienione przez ustawodawcę również związane są z popełnieniem przez upadłego czynu zabronionego orzeczonego przez sąd.

¹⁷ Wyrok SA w Katowicach z 10 marca 2022 r., sygn. V AGa 28/21, LEX nr 3418647.

¹⁸ A. Pilch, M. Porzycki, Wykonanie kary grzywny a upadłość konsumencka, PS 2021, nr 7–8, s. 62–79.

Jeżeli zobowiązania te zostałyby umorzone, byłoby to niezgodne z zasadami prawa karnego takimi jak wymienioną w art. 42 Konstytucji Rzeczypospolitej¹⁹ odpowiedzialności za własny czyn. Ostatnimi zobowiązaniami wymienionymi w ustawie o prawie upadłościowym są zobowiązania, których upadły umyślnie nie ujawnił, jeżeli wierzyciel nie brał udziału w postępowaniu. Upadły jest zobowiązany do wskazania wszystkich wierzycieli, o których ma jakiegokolwiek informacje, powinien on działać w dobrej wierze – nie powinien niczego zatajać, ponieważ takie działanie powodowałoby *dolus directus* (sprawca ma świadomość szkodliwego skutku swojego zachowania i je przewiduje) lub *dolus eventualis* (sprawca godzi się na negatywne skutki swojego zachowania). Nawet jeżeli wierzyciel nie brał udziału w postępowaniu upadłościowym wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej (art. 491²¹ ust. 2 PrUpad.), ale dłużnik jego wierzycelność wskazał we wniosku, zobowiązania względem tego wierzyciela są umarzone²⁰. Podsumowując powyższe rozważania, należy wskazać, że po wykonaniu planu spłaty, co prawda, większość zobowiązań podlega umorzeniu, jednakże nie wszystkie. Wyjątki te mają charakter katalogu zamkniętego. Zobowiązania te zazwyczaj powiązane są z ich celem i okolicznościami powstania.

6. Upadłość a postępowanie karne lub karno-skarbowe

Pomimo istnienia licznych negatywnych przesłanek do ogłoszenia upadłości, nie znajdziemy w tym katalogu przesłanki w postaci prowadzenia postępowania karnego lub karno-skarbowego, czy wydania prawomocnego wyroku skazującego. Samo prowadzenie postępowania karnego lub karno-skarbowego nie jest bezpośrednią podstawą do oddalenia wniosku o upadłość w takich sytuacjach. Zgodnie z art. 50 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej²¹ nikt nie może być ponownie sądzony lub ukarany w postępowaniu karnym za ten sam czyn zabroniony pod groźbą kary, w odniesieniu do którego zgodnie z ustawą został już uprzednio uniewinniony lub za który został już uprzednio skazany prawomocnym wyrokiem na terytorium Unii Europejskiej. Dodatkowo, kodeks karny zawiera za-

¹⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

²⁰ K. Forysiak, M. Medyński, Status wierzyciela w postępowaniu upadłościowym osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej, M.Pr.Bank. 2016, nr 6, s. 88–100.

²¹ Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz. U. UE. C. z 2007 r., Nr 303, s. 1 z późn. zm.).

mnęty katalog środków karnych. Nie znajduje się w nim zakaz oddłużenia osoby skazanej za popełnienie przestępstwa na szkodę wierzycieli. Należy jednak zauważyć, że orzeczony wcześniej wyrok może wpływać na wynik postępowania upadłościowego. Na podstawie ustawy z dnia 24 maja 2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym²² stworzono publiczny rejestr, w którym gromadzi się informacje m.in. o osobach prawomocnie skazanych za przestępstwa. Rejestr ten prowadzony jest w systemie teleinformatycznym. Artykuł 6 tejże ustawy wskazuje, że sądy sprawujące w Rzeczypospolitej Polskiej wymiar sprawiedliwości, w związku z prowadzonym postępowaniem, mają prawo do uzyskania informacji z Rejestru. Wpływ na toczące się postępowanie upadłościowe ma rodzaj czynu karalnego, którego dopuścił się dłużnik. Nowelizacja prawa upadłościowego z 2020 roku, skutkowała tym, że sąd nie ma już w obowiązku zbadania, w jaki sposób doszło do powstania niewypłacalności lub jej powiększenia (rażące niedbalstwo/działania umyślne i zawinione). Niemniej jednak, sąd rozpatruje wnioski o ogłoszenie upadłości z uwzględnieniem, czy popełnienie czynu zabronionego mogło mieć jakikolwiek wpływ na zaistnienie stanu niewypłacalności lub jego pogłębienie. Przykładem takiego czynu może być wydłużenie kredytu²³ (posłużenie się fałszywym dokumentem w celu uzyskania pożyczki, bez rzeczywistej zdolności do spłacenia kredytu). Przepisy prawa upadłościowego wskazują, że jeżeli dłużnik przyczynił się do powstania zadłużenia, np. poprzez działanie umyślne lub niedbalstwo, wtedy jego plan spłaty może być wydłużony. Zazwyczaj jest to okres 36 miesięcy, lecz w przypadku dłużników, którzy doprowadzili umyślnie do swojego zadłużenia, czas ten może zostać wydłużony. Tytułem przykładu można wskazać na postanowienie Sądu Rejonowego w Bydgoszczy z dnia 14 marca 2023 r., sygn. XV GUp 126/22, w którym określono wierzycieli, uczestniczących w planie spłaty; ustalono, iż upadła doprowadziła do swojej niewypłacalności i istotnie zwiększyła jej stopień wskutek rażącego niedbalstwa; ustalono plan spłaty wierzycieli w ten sposób, iż upadła przeznaczy na zaspokojenie swoich wierzycieli łączną kwotę 400 zł miesięcznie, uiszczając raty do ostatniego dnia każdego miesiąca przez okres 64 miesięcy, począwszy od miesiąca następującego po uprawomocnieniu się tego postanowienia. Warto również wskazać na umieszczenie przez ustawodawcę w ustawie o Prawie Upadłościowym czynów zabronionych – odpowiedzialność za podanie nieprawdziwych informacji, odpowiedzialność

²² Ustawa z dnia 24 maja 2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r., poz. 276).

²³ Art. 297 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r., poz. 17 z późn. zm.).

za niewydanie majątku wchodzącego do masy upadłości, odpowiedzialność za nieudzielenie informacji o stanie majątku upadłego. Artykuł 522 ustawy odnosi się do dwóch przestępstw, które mogą być popełnione zarówno przez dłużnika lub osobę uprawnioną do reprezentowania dłużnika, który jest osobą prawną lub spółką handlową niemającą osobowości prawnej. W art. 522 ust. 1 PrUpad. mamy do czynienia z sytuacją, w której we wniosku o ogłoszenie upadłości zostały podane nieprawdziwe dane²⁴. Ustęp drugi tego artykułu opisuje sytuację podania nieprawdziwych informacji co do majątku dłużnika. Ustawodawca za pomocą powyższego przepisów penalizuje zachowania sprowadzające się do fałszywego informowania sądu, zarówno w formie pisemnej poprzez złożenie dokumentu, jak i ustnej o okolicznościach powiązanych z punktu widzenia sytuacji majątkowej dłużnej spółki, a w konsekwencji wpływających na kwestię ogłoszenia jej upadłości. Ustawodawca stwierdził, że opisane w wyżej wymienionych przepisach czynności są na tyle poważne z punktu widzenia obrotu gospodarczego, że wymagają ingerencji prawnokarnej²⁵.

Za popełnienie wyżej wskazanych czynów przewidziana jest sankcja w postaci kary pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Znamiona przedmiotowe czynu zabronionego z art. 522 ust. 1 PrUpad. zostają zrealizowane, jeżeli dane nawet jednego wymaganego przepisem art. 22 ust. 1 PrUpad. elementu okazały się nieprawdziwe. Nieprawdziwe dane muszą dotyczyć kwestii istotnych z punktu widzenia decyzji w przedmiocie ogłoszenia upadłości spółki. Ponadto ustawodawca ograniczył zakres tych danych do takich, które odnoszą się wyłącznie do majątku dłużnika²⁶. Przestępstwo z art. 522 PrUpad. ma charakter formalny, co oznacza, że do pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności wystarczy już sam fakt złożenia nieprawdziwych informacji. Do podmiotów, które mogą popełnić przestępstwo opisane w art. 523 ust. 1 i 2 PrUpad. należą upadły lub osoba uprawniona do reprezentowania upadłego, który jest osobą prawną lub spółką handlową niemającą osobowości prawnej, a więc inaczej niż w art. 522 PrUpad. ustawodawca odnosi się tym razem do upadłego, a nie dłużnika. Co więcej, z punktu widzenia odpowiedzialności wymienionych wyżej osób nie ma znaczenia kwestia prawomocności postanowienia o ogłoszeniu upadłości. Osoby te ponoszą odpowiedzialność karną także wówczas, gdy postanowienie o ogłoszeniu upadłości zostanie zaskarżone i następnie uchylone lub zmienione. Trzeba bowiem pamiętać, że postanowienie

²⁴ Zob. więcej Wyrok SN z 16 listopada 2022 r., sygn. V KK 366/22, LEX nr 3549544.

²⁵ T. Pietrzyk, 3. Przestępstwa związane z upadłością spółki, (w:) *Odpowiedzialność karna menedżerów spółek handlowych*, Warszawa 2020.

²⁶ *Ibidem*.

o ogłoszeniu upadłości jest wykonalne i skuteczne z dniem jego wydania²⁷. Przedmiot czynu zabronionego, zgodnie z art. 523 PrUpad. polega na niewydaniu syndykowi całego majątku wchodzącego do masy upadłości, ksiąg rachunkowych lub innych dokumentów dotyczących tego majątku. Taka sytuacja powstaje, kiedy istnieje obowiązek wydania całego majątku upadłego, wszystkich dokumentów dotyczących jego działalności, ksiąg rachunkowych lub innych dokumentów dotyczących jego majątku na skutek ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego w związku z art. 57 ust. 1 PrUpad. Obowiązek taki powstaje z chwilą ogłoszenia upadłości. Popętnienie tego przestępstwa możliwe jest albo po złożeniu oświadczenia o odmowie wydania majątku, albo gdy zobowiązany złoży sędziemu–komisarzowi niezgodne z prawdą oświadczenie w trybie art. 57 ust. 1 PrUpad. o wydaniu syndykowi całego majątku. Przestępstwo ścigane na podstawie art. 523 ust. 2 PrUpad. polega więc na nieudzieleniu syndykowi lub sędziemu–komisarzowi informacji dotyczących majątku upadłego i stanowi konsekwencję zaniechania realizacji obowiązku określonego w art. 57 ust. 2 PrUpad. Czyn zabroniony zostaje popełniony w momencie nieudzielenia informacji syndykowi lub sędziemu–komisarzowi po wezwaniu do podania informacji dotyczących majątku upadłego. Przestępstwo z art. 523 ust. 1 i 2 PrUpad. ma charakter umyślny i jest ścigane z urzędu. Objęte jest, tak samo jak art. 522 PrUpad., sankcją pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5²⁸. Należy więc zauważyć, że mimo tego, że samo prowadzenie postępowania karnego lub karno-skarbowego lub nawet ogłoszenie w postępowaniu karnym prawomocnego wyroku skazującego, nie jest negatywną przesłanką do ogłoszenia upadłości konsumenckiej samą w sobie, to jednak może mieć wpływ na decyzję sądu w postępowaniu upadłościowym, w zależności od popełnionego czynu zabronionego.

7. Amnestia finansowa dłużnika a obowiązek wyrównania uszczuplonej należności publicznoprawnej

Ogłoszenie upadłości nie powoduje machinalnie utraty przez podatnika statusu podmiotu, który zobowiązany jest do obliczenia kwoty podatku, złożenia deklaracji podatkowej oraz zapłaty zobowiązania²⁹. Można stwierdzić więc, że upadłość wcale nie uwalnia od podatków, lecz prze-

²⁷ P. J a n d a, (w:) Prawo upadłościowe. Komentarz, wyd. III, Warszawa 2023, art. 523.

²⁸ Zob. więcej Wyrok NSA z 27 lutego 2024 r., sygn. I OSK 1915/20, LEX nr 3755954.

²⁹ <https://kancelarierp.pl/zwrot-podatku-a-masa-upadlosciowa/>, dostęp 11 października 2024 r.

dłuża tylko czas na ich ściągnięcie. Dzieje się tak, ponieważ zgodnie z art. 70 § 3 ordynacji podatkowej, ogłoszenie upadłości przerywa bieg terminu przedawnienia zobowiązań podatkowych³⁰. Organy skarbowe mają więc dodatkowe pięć lat na ściągnięcie należności podatkowych. Przerwanie biegu terminu przedawnienia oznacza, że po zaistnieniu przesłanki określonej w ustawie, termin biegnie na nowo. Po przerwie na nowo zatem rozpoczyna bieg 5-letni termin przedawnienia zobowiązania podatkowego, bez względu na to, jaki okres upłynął do momentu wystąpienia przesłanki przerywającej jego bieg. Nie jest jednakże możliwe przerwanie biegu terminu przedawnienia w sytuacji, gdy uległ on już zawieszeniu³¹. W tym miejscu warto również wskazać na orzeczenie NSA, który stwierdził, że żaden przepis nie zakazuje prowadzenia postępowania podatkowego oraz jego zakończenia decyzją wymiarową wobec podatnika, który uzyskał orzeczenie o upadłości. Organy podatkowe mogą prowadzić takie postępowania i wydawać decyzje nawet po zakończeniu postępowania upadłościowego³². Funkcją przedmiotowej regulacji jest ochrona interesów budżetu państwa, z uwzględnieniem tego, że postępowania upadłościowe są długotrwałe, przez co mogłyby uniemożliwić skuteczne dochodzenie należnych zobowiązań podatkowych. Ogłoszenie upadłości przedsiębiorcy nie stanowi podstawy do umorzenia lub zmniejszenia ciężących na nim zaległości wobec skarbu państwa. Upadły nadal pozostaje podatnikiem zobowiązanym do zapłaty podatku dochodowego oraz podatku od towarów i usług, podmiotem praw i obowiązków cywilnoprawnych³³. Po ogłoszeniu upadłości i wyznaczeniu syndyka masy upadłości to on odpowiada za zaległe i bieżące rozliczenia podatkowe. Syndyk działa we własnym imieniu, ale na rzecz upadłego. Uprawniony jest, aby m.in. wnosić skargę do WSA i skargę kasacyjną do NSA, gdyż to syndyk reprezentuje masę upadłości przed sądem. Co więcej, syndyk rozlicza się także w imieniu podatnika z podatku VAT, przy czym zwrot tego podatku przysługuje upadłemu. Obowiązkiem syndyka jest również składanie deklaracji, do których złożenia zobowiązany byłby dłużnik,

³⁰ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 2383 z późn. zm.).

³¹ T. Kolański, Przerwa biegu terminu przedawnienia zobowiązania podatkowego, cz. I, Glosa 2014, nr 2, s. 115–124.

³² Wyrok NSA z 5 października 2022 r., sygn. II FSK 380/20, LEX nr 3436859.

³³ Zob. więcej wyrok WSA w Bydgoszczy z 13 czerwca 2005 r., sygn. I SA/Bd 233/05, POP 2006, nr 2, poz. 34; wyrok WSA we Wrocławiu z 29 maja 2018 r., sygn. I SA/Wr 1103/17, LEX nr 2593449; wyrok NSA w Warszawie z 9 września 1998 r., sygn. III SA 546/97, LEX nr 35197.

gdyby nie jego upadłość³⁴. Pomimo ogłoszenia upadłości, nadal toczyć się mogą przeciwko upadłemu postępowanie kontrolne i postępowanie podatkowe zmierzające do określania prawidłowej wysokości podatku³⁵. Długi podatkowe istnieją nadal, jeżeli nie zostały uiszczone w toku postępowania upadłościowego. Organy skarbowe mogą więc nadal egzekwować bezpośrednio od upadłego zaległe podatki wraz z odsetkami, jeżeli sytuacja majątkowa upadłego pozwoli na takie zaspokojenie.

Odnosząc się do następnej kwestii, należy wskazać, że zgodnie z art. 83 PrUpad. postanowienia umowy zastrzegające na wypadek złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości lub ogłoszenia upadłości zmianę lub rozwiązanie stosunku prawnego, którego stroną jest upadły, są nieważne. Stosownie do art. 84 ust. 1 PrUpad. postanowienie umowy, której stroną jest upadły, uniemożliwiające albo utrudniające osiągnięcie celu postępowania upadłościowego jest bezskuteczne w stosunku do masy upadłości. Ochrona wynikająca z art. 83 i 84 PrUpad. obejmuje postanowienia umów, co nie wpływa jednakże na akty prawa miejscowego, np. uchwałę rady gminy w sprawie zwolnienia od podatku od nieruchomości. Zatem podstawa pozbawienia prawa do zwolnienia podatkowego znajduje swe umocowanie w prawie a nie czynności cywilnoprawnej³⁶.

Zgodnie z orzeczeniem Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Kielcach, spółka będąca w stanie upadłości likwidacyjnej jest nadal przedsiębiorcą w rozumieniu art. 1a ust. 1 pkt 3 Ustawy o podatkach i opłatach lokalnych, a posiadane przez nią (zarządzane przez syndyka) grunty, budynki i budowle są związane z działalnością gospodarczą, co skutkuje obowiązkiem uiszczenia podatku według stawek właściwych dla działalności gospodarczej. Nawet faktyczne niewykonywanie działalności gospodarczej nie ma znaczenia dla sposobu opodatkowania nieruchomości spółki zarządzanej przez syndyka³⁷.

Od powyższej zasady istnieje oczywiście wyjątek. Na podstawie art. 67d § 1 pkt 3 ordynacji podatkowej, organ podatkowy może z urzędu, tj. z własnej inicjatywy, umorzyć zaległości i odsetki, a także opłatę prolongacyjną, jeżeli kwota zaległości podatkowej nie została zaspokojona

³⁴ Pismo z dnia 24 lipca 2009 r., wydane przez: Izba Skarbowa w Warszawie, IPPB5/423-234/09-4/AJ, Obowiązki syndyka spółki akcyjnej w upadłości do sporządzenia oraz składania do urzędu skarbowego sprawozdań finansowych oraz prowadzenia ksiąg rachunkowych spółki w związku z art. 27 ust. 2 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, <http://sip.mf.gov.pl>.

³⁵ Wyrok WSA w Warszawie z 13 czerwca 2005 r., sygn. I SA 233/05, Rzeczpospolita 2006, nr 191, poz. 4.

³⁶ Wyrok NSA z 3 października 2023 r., sygn. III FSK 3000/21, LEX nr 3637636.

³⁷ Wyrok WSA w Kielcach z 27 czerwca 2017 r., sygn. I SA/Ke 300/17, LEX nr 2339597.

w zakończonym lub umorzonym postępowaniu likwidacyjnym lub upadłościowym albo sąd oddalił wniosek o ogłoszenie upadłości. Wskazuje się, że zawarty w omawianych przepisach zwrot „może” oznacza, że w każdym przypadku decyzja będzie wydana w ramach uznania organu podatkowego. Organ podatkowy, zatem może, ale nie musi, umorzyć zaległość podatkową oraz odsetki za zwłokę. Uzależnione jest to od przesłanek istniejących we wskazanym przepisie tj. „ważnego interesu podatnika” oraz „interesu publicznego”. Beneficjent powinien więc dołożyć należytej staranności przy wykazaniu swojego istotnego interesu lub interesu publicznego, aby mogła zaistnieć realna przesłanka do zastosowania ulgi³⁸. Zgodnie z orzecznictwem w tym przedmiocie, ważny interes podatnika/dłużnika to sytuacja, gdy z powodu nadzwyczajnych, losowych przypadków podmiot nie jest w stanie uregulować określonych zaległości. Nie należy jednak ograniczać tego pojęcia tylko do ww. sytuacji, pojęcie to funkcjonuje w szerszym znaczeniu, uwzględniającym również normalną sytuację ekonomiczną beneficjenta, w tym wysokość uzyskiwanych dochodów oraz wydatków³⁹. Przesłanka ważnego interesu podatnika wymaga więc wskazania konkretnych okoliczności, niezależnych od woli i sposobu postępowania podatnika, które uniemożliwiają mu wywiązanie się z obowiązków względem Skarbu Państwa, a które to przy tym w żaden sposób nie mogą zostać zaspokojone bez doraźnej pomocy ze strony organów skarbowych⁴⁰. W orzecznictwie wskazuje się, że interes publiczny to z kolei sytuacja, gdy zapłata należności spowoduje konieczność sięgania przez dłużnika do środków pomocy, gdyż nie jest on w stanie zaspokajać swoich potrzeb materialnych. Interes publiczny to przesłanka, wskazująca na szanowanie wartości wspólnych dla społeczeństwa lub danej społeczności lokalnej m.in. sprawiedliwość, bezpieczeństwo, zaufanie obywateli do organów władzy publicznej, sprawność działania aparatu państwowego itp. Nie chodzi jednak tylko o potrzebę zapewnienia maksymalnych środków po stronie dochodów w budżecie państwa, ale też o ograniczanie jego ewentualnych wydatków⁴¹. W sprawach stosowania ulg w spłacie zobowiązań przedmiotem oceny musi być stan faktyczny, przede wszystkim sytuacja finansowa dłużnika. Ponadto organ zobowiązany jest nie tylko do ustalania, czy zachodzą opisane przesłanki do zastosowania ulgi, wymie-

³⁸ Wyrok WSA w Gdańsku z 3 grudnia 2013 r., sygn. I SA/Gd 898/13, LEX nr 1396678.

³⁹ Wyrok WSA w Poznaniu z 16 stycznia 2014 r., sygn. III SA/Po 748/13, LEX nr 1451147.

⁴⁰ Wyrok WSA w Gdańsku z 21 września 2010 r., sygn. I SA/Gd 84/10, LEX nr 748089.

⁴¹ Wyrok WSA w Poznaniu z 4 czerwca 2014 r., sygn. I SA/Po 952/13, LEX nr 1481120.

nione w art. 67a § 1 Ordynacji Podatkowej, ale także do wyważenia interesu społecznego z indywidualnym interesem strony⁴².

Upadłość konsumencka wiąże się również z pewnymi konsekwencjami podatkowymi. Tytułem przykładu można wskazać na sytuację, w której umorzenie długu może być potraktowane jako pewnego rodzaju przychód, przez co dłużnik może być zobowiązany do zapłaty podatku dochodowego od wartości umorzonego długu (nieodpłatne zwolnienie z długu). Podobna sytuacja ma miejsce, gdy rozpatrujemy otrzymanie spadku lub darowizny – mogą one zostać opodatkowane. W odniesieniu do upadłych, prowadzących działalność gospodarczą należy wskazać, że w sytuacji umorzenia należnego podatku od towarów i usług, należy brać pod uwagę konieczność rozliczenia się z powyższego. Nie dotyczy to jednakże osób, które nie prowadziły działalności gospodarczej. Dodatkowo, dłużnik/upadły może również utracić pewne odliczenia podatkowe (np. ulgę rehabilitacyjną).

8. Wnioski

Wzrostowa tendencja ogłaszania upadłości związana jest z wieloma czynnikami, takimi jak wciąż widoczne skutki pandemii wirusa COVID-19, stale rosnąca inflacja, trudna sytuacja ekonomiczna. Procedura upadłościowa staje się coraz powszechniejsza, jednakże powinna być traktowana w kategorii procedury ostatecznej, stosowanej dopiero w momencie utraty przez dłużnika możliwości kontroli swoich finansów, przy jednoczesnym założeniu, że wysokość długów przewyższa wartość jego majątku. Upadłość nie jest równoznaczna z „uwolnieniem” się od długów i posiadania tzw. „czystej karty”. Oczywiście, upadły może rozpocząć kontrolowanie swoich finansów od zera, jednak należy pamiętać, że rozpoczęcie z „czystą kartą” dotyczy również utraty całego dotychczasowego majątku, w związku z jego przeznaczeniem na zaspokojenie wierzycieli. Końcowo należy zaznaczyć, że nie wszystkie długi podlegają umorzeniu – na dłużniku nadal ciążyć będzie m.in. obowiązek uiszczenia zobowiązań o charakterze alimentacyjnym, zapłata orzeczonych przez sąd kar grzywny, uszczuplonej należności publicznoprawnej orzeczonej w postępowaniu karnym-skarbowym, wykonanie obowiązku naprawienia szkody oraz zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, zobowiązanie do zapłaty nawiazki lub świadczenia pieniężnego orzeczonych przez sąd jako środek karny lub środek związany z poddaniem sprawcy próbie, zo-

⁴²Wyrok WSA w Bydgoszczy z 12 czerwca 2018 r., sygn. I SA/Bd 223/18, LEX nr 2517100.

bowiązanie do naprawienia szkody wynikającej z przestępstwa lub wykroczenia stwierdzonego prawomocnym orzeczeniem oraz zobowiązania, których upadły umyślnie nie ujawnił.

Bibliografia

Akty prawne

1. Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz. U. UE. C. z 2007 r. Nr 303, s. 1 z późn. zm.).
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
3. Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r., poz. 628 z późn. zm.).
4. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r., poz. 1061 z późn. zm.).
5. Ustawa z dnia 24 maja 2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r., poz. 276).
6. Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r., poz. 794).
7. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 2383 z późn. zm.).
8. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r., poz. 17 z późn. zm.).

Orzecznictwo

1. Postanowienie SN z 24 stycznia 2024 r., sygn. II CSKP 2253/22, LEX nr 3658256.
2. Wyrok NSA w Warszawie z 9 września 1998 r., sygn. III SA 546/97, LEX nr 35197.
3. Wyrok NSA z 27 lutego 2024 r., sygn. I OSK 1915/20, LEX nr 3755954.
4. Wyrok NSA z 3 października 2023 r., sygn. III FSK 3000/21, LEX nr 3637636.
5. Wyrok NSA z 5 października 2022 r., sygn. II FSK 380/20, LEX nr 3436859.
6. Wyrok SA w Katowicach z 10 marca 2022 r., sygn. V AGa 28/21, LEX nr 3418647.
7. Wyrok SN z 16 listopada 2022 r., sygn. V KK 366/22, LEX nr 3549544.

8. Wyrok WSA w Bydgoszczy z 12 czerwca 2018 r., sygn. I SA/Bd 223/18, LEX nr 2517100.
9. Wyrok WSA w Bydgoszczy z 13 czerwca 2005 r., sygn. I SA/Bd 233/05, POP 2006, nr 2, poz. 34.;
10. Wyrok WSA w Gdańsku z 21 września 2010 r., sygn. I SA/Gd 84/10, LEX nr 748089.
11. Wyrok WSA w Gdańsku z 3 grudnia 2013 r., sygn. I SA/Gd 898/13, LEX nr 1396678.
12. Wyrok WSA w Kielcach z 27 czerwca 2017 r., sygn. I SA/Ke 300/17, LEX nr 2339597.
13. Wyrok WSA w Poznaniu z 16 stycznia 2014 r., sygn. III SA/Po 748/13, LEX nr 1451147.
14. Wyrok WSA w Poznaniu z 4 czerwca 2014 r., sygn. I SA/Po 952/13, LEX nr 1481120
15. Wyrok WSA w Warszawie z 13 czerwca 2005 r., sygn. I SA 233/05, Rzeczpospolita 2006, nr 191, poz. 4.
16. Wyrok WSA we Wrocławiu z 29 maja 2018 r., sygn. I SA/Wr 1103/17, LEX nr 2593449;

Literatura

1. Buk H., Chrapoński D., Gewald W., Klyta W., Malmuk-Cieplak A., Mozdzeń M., Torbus A., Witosz A. J., Prawo upadłościowe. Komentarz, wyd. II, Warszawa 2021.
2. Forysiak K., Medyński M., Status wierzyciela w postępowaniu upadłościowym osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej, M.Pr.Bank. 2016, nr 6.
3. Gil P., Zaskarżenie przed sądem czynności upadłego dokonanych z pokrzywdzeniem wierzycieli masy upadłości, Warszawa 2016.
4. Gnela B. (red.), Ochrona konsumenta usług finansowych. Wybrane zagadnienia prawne, Kraków–Warszawa 2007.
5. Janda P., Prawo upadłościowe. Komentarz, wyd. III, Warszawa 2023.
6. Kolanowski T., Przerwa biegu terminu przedawnienia zobowiązania podatkowego, cz. I., Glosa 2014, nr 2.
7. Krywan T., Postępowanie upadłościowe a podatek od towarów i usług, ABC.
8. Machowska A., Upadłość konsumencka, Warszawa 2020.
9. Michałak K., Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, LEX/el. 2009.

10. Mrówczyński M., Uczestnicy postępowania upadłościowego, Warszawa 2019.
11. Pietrzyk T. Odpowiedzialność karna menedżerów spółek handlowych, Warszawa 2020.
12. Pilch, M. Porzycki, Wykonanie kary grzywny a upadłość konsumenciecka, PS 2021, nr 7–8, s. 62–79.
13. Witosz A., Adamus R., Upadłość konsumenciecka. Komentarz praktyczny, Warszawa 2009.
14. Zalewski C., Zobowiązania alimentacyjne w postępowaniu upadłościowym – wybrane zagadnienia, Dor. Restr. 2021, nr 3.

Źródła internetowe

1. https://www.coig.com.pl/2023-upadlosc-konsumenciecka_marzec.php.
2. <https://kancelarierp.pl/zwrot-podatku-a-masa-upadlosciowa/>.
3. Pismo z dnia 24 lipca 2009 r., wydane przez: Izba Skarbowa w Warszawie, IPPB5/423-234/09-4/AJ, Obowiązki syndyka spółki akcyjnej w upadłości do sporządzania oraz składania do urzędu skarbowego sprawozdań finansowych oraz prowadzenia ksiąg rachunkowych spółki w związku z art. 27 ust. 2 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, <http://sip.mf.gov.pl>.

Repayment plan in bankruptcy proceedings and the obligation to pay arising liabilities, including the obligation to compensate the reduced public law receivable imposed by the court in criminal fiscal proceedings

Abstract

The author discusses the conditions and course of bankruptcy proceedings. Types of obligations that are not subject to cancellation are discussed, in particular the obligation to compensate for damage resulting from a crime or offense confirmed by a final judgment.

Key words

Bankruptcy law, repayment plan, obligation to compensate for reduced public law liabilities, fiscal penal law, financial amnesty.